

Per què van marxar?

Causes de l'exili

Nom i cognoms _____

Grup: _____

Centre: _____

Benvolguda, benvolgut,

Som un grup de professors i professores de diferents centres d'educació secundària de Catalunya i de la Universitat Autònoma de Barcelona. Estem preocupats per estudiar com podem ensenyar millor la història i com ajudar-vos a aprendre-la i comprendre-la.

La nostra intenció és comprovar si els temes i les activitats que us proposem us ajuden a aprendre i a interpretar millor el passat i el present.

No pretenem avaluar-vos ni posar-vos cap nota. Només volem saber què sabeu i com construïu els vostres coneixements.

Per aquesta raó us demanem que feu les activitats amb la major sinceritat possible, que digueu el que realment penseu i que ho justifiqueu.

La nostra recerca pot, amb la vostra inestimable col·laboració, ajudar molts professors i professores i molts nois i noies a ensenyar i aprendre millor història i ciències socials.

Moltes gràcies pel vostre temps i per la vostra col·laboració.

GREdICS (Grup de recerca en didàctica de les Ciències Socials)

Disseny didàctic de la proposta

Competències bàsiques	Objectius d'aprenentatge	Continguts	Criteris d'avaluació
Competència comunicativa lingüística i audiovisual	Identificar i valorar les persones o col·lectius que decideixen exiliar-se.	Identificació i anàlisi de les causes que van provocar l'exili de la Guerra Civil espanyola.	Dissenyar un vídeo que exposi la pròpia interpretació sobre el final de la Guerra Civil i les causes que van provocar que milions de persones s'exiliessin.
Tractament de la informació i competència digital	Comparar les diferents interpretacions històriques que existeixen d'un fet o fenomen històric.	Anàlisi de les diferents interpretacions que existeixen sobre el final de la Guerra Civil.	
Competència social i ciutadana	Construir un text interpretatiu sobre les causes de l'exili per després elaborar-ne un vídeo.	Disseny d'un vídeo on aparegui la pròpia interpretació sobre les causes de l'exili.	

INVESTIGUEM LA HISTÒRIA: *Per què van marxar?*

Nom i cognom: _____	Data: _____
Centre i localitat: _____	Curs: _____

El coneixement que tenim del passat és una interpretació dels fets històrics. Un historiador o historiadora quan investiga es troba amb una sèrie de fonts històriques a les que ha de donar sentit per a crear una explicació convincent del passat.

Activitat 1

a) Imagina't que ets un historiador o historiadora que vol investigar la vida del teu besavi durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939).

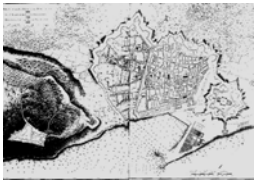
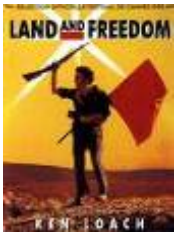
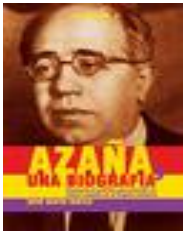

Situa't a l'hivern del 1938-1939. El teu besavi era un jove de 20 anys que vivia a la teva localitat i que juntament amb la seva família van recolzar els republicans de diferents maneres: ell va participar a la batalla de l'Ebre; la seva mare va treballar de voluntària cuidant ferits de guerra, i el seu pare –ferit de guerra- es va dedicar a enganxar cartells a favor de la Segona República. Quan les tropes franquistes s'acostaven a la teva localitat, tota la família va decidir marxar cap a França travessant els Pirineus.

Com a historiador, com creus que podràs conèixer les causes per les quals el teu besavi i la teva família van marxar?

A continuació, et presentem un llistat de documents o fonts històriques que pots utilitzar per a conèixer les causes del per què la teva família va decidir exiliar-se.

Digues quines d'aquestes fonts són útils i quines no per a resoldre el problema que se t'ha plantejat. Fes una valoració de la utilitat de cadascuna de les fonts següents, segons si consideres que són **gens útil**, **poc útil**, **força útil** o **molt útil**, i després justifica el per què:

	FONTS	VALORACIÓ <i>gens – poc – força - molt</i>	PER QUÈ?
	(1) Articles i llibres escrits per historiadors actuals que analitzen com vivia la joventut catalana entre 1936 i 1939.		
	(2) Cartells i propaganda de l'època que va ser repartida pel teu besavi i els seus amics setmanes abans de sortir cap a l'exili.		
	(3) Documents militars republicans i franquistes: mapes, telegrames secrets, informacions d'espies...		
	(4) El diari de vida d'un amic del teu besavi que va escriure de 1936 fins el 1941, on s'expliquen els detalls de la vida quotidiana a Catalunya i on menciona el seu recolzament a la II República i les accions que portava a terme.		
	(5) El llibre de text del teu besavi quan estudiava educació primària.		

	FONTS	VALORACIÓ <i>gens – poc – força - molt</i>	PER QUÈ?
	(6) El plànol militar de la ciutat de Barcelona realitzat per l'exèrcit francès el 1808.		
	(7) La pel·lícula "Terra i Llibertat" de Ken Loach, realitzada el 1995, que explica la vida dels brigadistes internacionals que van venir a donar suport a la república i que van venir de diferents parts del món.		
	(8) Les memòries de Manuel Azaña, que va ser president de la II República fins el 1939, les quals expliquen les causes polítiques de la derrota de la República.		
	(9) Les memòries del dictador Franco que explica les motivacions per atacar Barcelona.		
	(10) Les notícies de premsa del diari "La Vanguardia" que descriuen els esdeveniments de la Guerra Civil, amb l'avenç de les tropes franquistes i la fugida dels republicans a l'estranger.		

	FONTS	VALORACIÓ <i>gens – poc – força - molt</i>	PER QUÈ?
	(11) Restes de roba i objectes utilitzats pels protagonistes de l'època		
	(12) Un documental realitzat a la dècada dels 1990 que entrevista a supervivents de la guerra.		
	(13) Una carta escrita pel teu besavi des de l'Ebre, on explica a la família les condicions de vida en què viuen els soldats republicans.		
	(14) Una col·lecció de fotografies de l'època que evidencien la vida durant la Guerra civil.		
	(15) Una novel·la escrita recentment ambientada als bombardejos de Barcelona de 1939.		

b) De tots els documents o fonts històriques anteriors, tria la més i la menys útil per a conèixer per què va marxar el teu besavi i la seva família a França el 1939.

De les que heu considerat “molt útils”, trieu-ne la que més i expliqueu la vostra elecció.

De les que heu considerat “gens útils”, trieu-ne la que menys i expliqueu la vostra elecció.

Segons la nostra opinió, la font més útil és...	Segons la nostra opinió, la font menys útil és...
perquè...	perquè...

Per què van marxar?

Causes de l'exili

Nom i cognoms _____

Grup: _____

Centre: _____

Fa uns dies, vas emplenar un qüestionari que et preguntava pel valor que poden tenir les fonts històriques per saber quines podrien ser les causes per les quals el teu besavi i la teva família van haver de marxar al final de la Guerra Civil espanyola (1936-1939).

En les properes sis sessions, es pretén seguir treballant en aquest tema i aprofundir en les “Causes de l'exili”, per poder donar resposta a la pregunta: Per què algunes persones van decidir marxar?

L'organització prevista de les sessions és la següent:

- Sessió 1: Analitzar el vídeo de l'Alba i contextualitzar el període entre 1931 i 1939.
- Sessions 2 i 3: Identificar les causes de l'exili de la Guerra Civil espanyola a partir de l'anàlisi de diverses fonts històriques.
- Sessió 4: Comparar diferents interpretacions d'historiadors sobre el final de la Guerra Civil.
- Sessions 5 i 6: Construir la pròpia interpretació sobre les causes de l'exili i dissenyar un vídeo d'uns 2-3 minuts.

Per desenvolupar tota aquesta feina tens a la teva disposició:

- El vídeo de l'Alba (https://youtu.be/LS_XEBzIEp8).
- Una carpeta amb 12 sobres amb fonts històriques (vegeu Annex 1) i 3 interpretacions històriques (vegeu Annex 2).
- Un CD amb molt de material que podeu utilitzar per dissenyar el vostre vídeo (<https://ja.cat/perquevanmarxar>)
- El dossier de treball amb activitats organitzades per sessions.

El resultat final ha de ser un vídeo (entre 2 o 3 minuts, aproximadament) on aparegui la teva interpretació del final de la Guerra Civil i exposis les causes de l'exili. Recorda, que és important que el text que gravis vagi sincronitzat amb les imatges, els fragments de documentals o cançons, i que el contingut històric s'adeqüi al que s'ha treballat a l'aula.

Com podràs observar, la major part de les activitats les has de realitzar en grup. Només alguna és individual. Esperem que aquesta unitat didàctica t'ajudi a comprendre millor les causes de l'exili.

Sessió 1. Què va significar la II República (1931-1936) i la Guerra Civil (1936-1939)?

- 1.1. *(individual)* Observa el vídeo que l'Alba ha fet sobre la II República espanyola (1931-1936) i la Guerra Civil (1936-1939). Apunta aquelles idees que et semblin més importants.

1.2. A continuació, tens el text que l'Alba va escriure i que després va gravar per fer el vídeo. Llegeix-lo i fes les següents activitats.

"Em dic Alba i estudio 4t d'ESO. Fa unes setmanes que a la classe d'història hem començat el tema sobre la II República i la Guerra Civil. La veritat és que al principi no entenia res del que m'explicava el professor. Potser el problema era que no m'interessava o que pensava que no tenia res a veure amb la meua vida. Tot va canviar quan el professor ens va manar fer un treball sobre aquesta etapa de la història, que en realitat no era tan llunyana. Va ser fent aquest treball que vaig tenir una autèntica sorpresa. Vaig descobrir que el meu besavi havia estat soldat de la República. Jo que pensava que la Guerra Civil em quedava tan lluny. A partir d'aquell moment la Guerra Civil i el treball que havia de fer tenien un altre significat. He fet un vídeo per explicar-vos les coses més importants que jo he après de la Guerra Civil.

- La II República. "Viva la Segunda República", aquest era el titular del diari que el meu besavi havia conservat entre les seves coses, que em va ensenyar el meu avi quan li vaig demanar ajuda pel treball del institut. Com ja he dit, per a mi la història era avorrida, dic era perquè des que vaig començar a fer el treball, va començar a canviar el meu punt de vista. El 14 d'abril de 1931 es va proclamar la Segona República a Espanya en un ambient d'eufòria, m'explicava el meu avi. Representava uns ideals de progrés i democràcia que una gran part del país desitjava i no havien tingut mai. Tots hi van dipositar unes grans esperances, em deia. El meu avi era molt petit, però se'n recorda de moltes coses, i també d'altres que el meu besavi li havia explicat i que a ell li encanta explicar-me, i que ara jo us explicaré a vosaltres.

- Etapes de la II República La II República va estar dividida en tres etapes, primer un etapa de reformes, "Bienni Reformista", del 1931 al 1933, en el qual hi van governar els partits d'esquerra, una segona etapa del 1933 al 1935, el "Bienni Negre", de domini de la dreta, en que es va intentar desfer l'obra anterior, i una tercera i última etapa, novament de domini de l'esquerra al 1936, en què el procés de reformes va fer pensar a moltes persones que s'iniciava un procés revolucionari. Des de juliol de 1936 fins a l'abril de 1939 Espanya va sofrir les destrosses materials i socials d'una guerra civil molt cruenta.

- Inici de la Guerra Civil. A partir del 17 de Juliol de 1936 els militars van fer un *pronunciamento*, un cop militar, que es va convertir en una guerra civil.

El meu avi m'ha explicat varies vegades els records que té de la guerra civil i les vivències dels seus pares, i cada vegada s'emociona al recordar-lo.

La guerra va començar amb un cop d'estat militar contra el govern democràtic de la República. Va enfrontar els partidaris d'una Espanya tradicional i una Espanya progressista. Mentre el meu avi m'explicava això va recordar una poesia d'Antonio Machado que deia: "Españolito que vienes al mundo te guarde Dios, una de las dos Españas ha de helarte el corazón".

- Les zones i els exèrcits. Espanya va viure dividida en dues zones: la sollevada del general Franco, anomenada nacional o feixista, i la republicana, denominada "roja" pels militars insurrectes.

La guerra va ser més dura i llarga del que calia esperar, perquè hi van participar altres països europeus com Itàlia o Alemanya, que facilitaren armaments i soldats a l'exèrcit rebel, mentre que altres països democràtics o la Societat de Nacions (SDN), l'ONU d'aquells temps, no hi van voler intervenir. Gràcies a això Franco i els militars sollevats van disposar d'un exèrcit més ben armat. A partir de l'any 1938 la seva superioritat en artilleria i aviació va ser cada vegada més manifesta.

La República va trigar a organitzar un exèrcit disciplinat i va tenir sempre problemes d'armament. En general l'ofensiva la va prendre, gairebé sempre, el bàndol franquista.

- Etapes de la Guerra Civil. Els gairebé tres anys que va durar la guerra (del juliol del 1936 a l'abril de 1939), es poden agrupar en unes etapes força ben definides:

1. Moviments inicials o guerra de columnes.
2. Els combats per Madrid.
3. La campanya del nord.
4. La batalla de Terol i l'ofensiva franquista al front d'Aragó.
5. La batalla de l'Ebre i la campanya de Catalunya.
6. El final de la guerra.

La guerra va començar amb una guerra de columnes, es a dir infanteria poc armada, que es desplaçaven per àmplies zones per arribar a ciutats importants o ocupar punts estratègics.

Entre el Novembre de 1936 i el març de 1937 l'exèrcit franquista va fer tres grans combats per ocupar Madrid que li van servir de ben poc. A partir d'aquest moment el front franquista es va establir al voltant de Madrid. S'havia acabat la guerra ràpida i començava una llarga guerra de desgast. Aleshores Franco va decidir concentrar les seves forces contra els republicans del cantàbric. Per primera vegada l'exèrcit franquista va disposar d'una gran concentració d'artilleria i aviació, armes amb que no contava l'exèrcit basc, als quals el govern republicà no va poder facilitar ajut a causa de la distància i perquè Franco no deixava passar cap possible reforç.

Des del 31 de març els bombardeigs van ser terribles. L'aviació alemanya, que estava ajudant a Franco, va iniciar el sistema de la guerra total i va arrasar la ciutat de Guernika amb un bombardeig terrible. A classe hem parlat molt del quadre que va pintar Picasso per recordar aquesta tragèdia.

L'any 1938 va començar amb un atac de l'exèrcit republicà que va aconseguir conquerir la ciutat de Terol, però per molt poc temps, ja que a finals del mes de febrer tornava a ser a les mans dels franquistes. En aquell moment ja feia temps que els governants s'havien traslladat a Barcelona, el president de la república, Azaña, veia la guerra perduda i volia pactar la pau, però Negrín, el president del govern, pensava que Franco no voldria, ja que cada vegada es sentia més segur de la victòria final. Aprofitant que durant un temps França havia obert la frontera i havia permès que la república comprés armes als francesos, l'exèrcit republicà de Catalunya va començar una guerra inesperada i ben preparada. A partir d'aquí començava la batalla més dura de tota la guerra. Els republicans aleshores esperaven que a Europa esclatés la Segona Guerra Mundial, i Anglaterra i França que estaven del mateix bàndol els ajudessin, però amb el tractat de Munich es signà la no intervenció i França tanca les seves fronteres.

A partir del 14 d'Agost la guerra es va tornar més sagnant, morien moltíssims soldats. Barcelona i altres ciutats van ser durament bombardejades.

- Postguerra. L'1 d'abril Franco va signar el darrer comunicat de guerra, una guerra terrible que havia produït més de 300.000 morts, milers i milers d'exiliats, és a dir, persones que marxaven a altres països, i moltíssims empresonats, que entre 1939 i 1945 van malviure en presons i camps de concentració, on una bona part dels quals van ser afusellats. Una de les persones executades va ser Lluís Companys, President de la Generalitat de Catalunya.

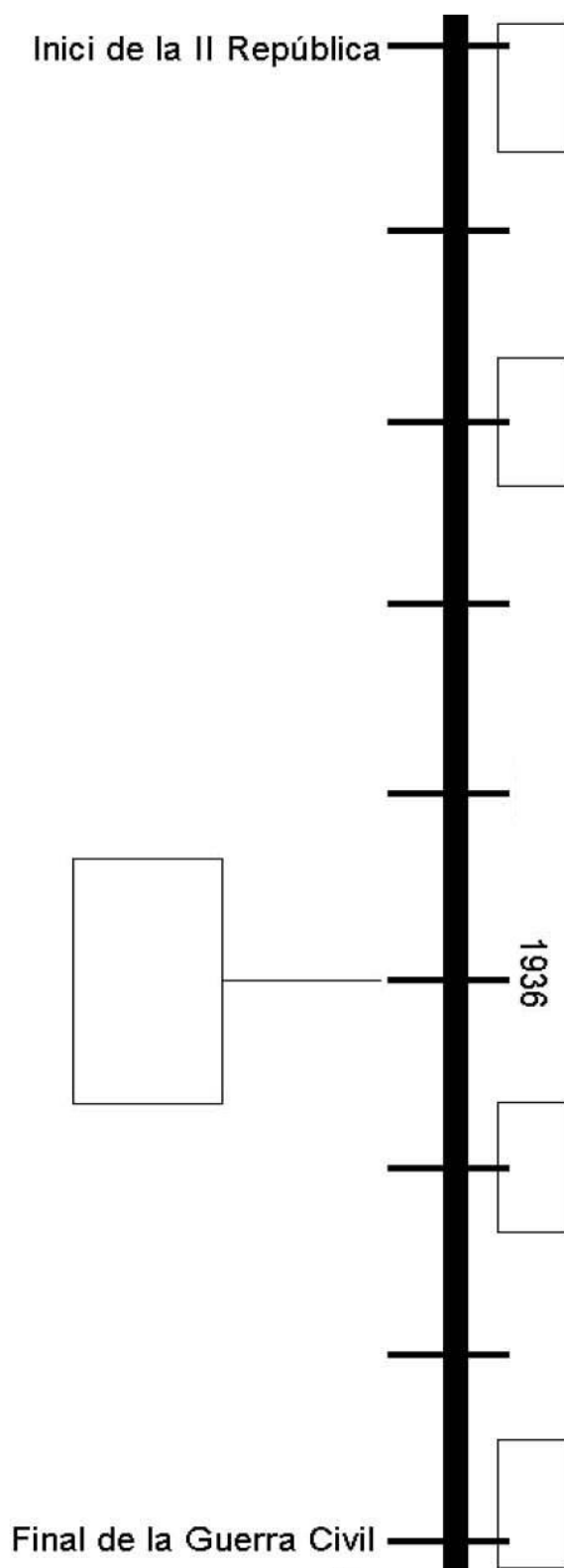
La guerra va acabar amb la victòria del general Franco, que va establir una dictadura militar.

Una dictadura que va durar 36 anys.

Ara vivim en democràcia, la guerra no té per què tornar-se a repetir, no té sentit, ni aquesta ni cap, ara entenc millor el significat de la pau".

- 1.3. *(grup)* Emplena el següent fris cronològic amb les dades que consideris més importants, a més de les que tens marcades.

1.4. (grup) Com va començar la Guerra Civil?

1.5. (grup) Com va acabar la Guerra Civil?

1.6. (grup) Quins bàndols es van enfrontar durant la Guerra Civil?

Sessió 2 i 3. Quina informació ens aporten les fonts històriques?

2.(grup) Dins la carpeta tens 12 sobres transparents. Cada sobre conté una font històrica diferent, que aporta informació sobre les “causes de l'exili de la Guerra Civil espanyola”. Emplena la següent taula a partir de l'observació i anàlisi de cadascuna de les fonts.

Font	Tipologia	Descripció	Quina informació t'aporta per contestar a la pregunta: Per què van marxar?
1			
2			
3			

Font	Tipologia	Descripció	Quina informació t'aporta per contestar a la pregunta: Per què van marxar?
4			
5			
6			
7			
8			

Font	Tipologia	Descripció	Quina informació t'aporta per contestar a la pregunta: Per què van marxar?
9			
10			
11			
12			

3. (*individual*) Tenint en compte el que hem estat treballant fins ara (el vídeo i el text de l'Alba i les 12 fonts històriques). Redacta un text on apareguin les causes de l'exili.

Les persones que van marxar al final de la Guerra Civil ho van fer perquè...

Sessió 4. Quines interpretacions hi ha sobre un mateix fet?

- 4.1. (*grup*) Dins del sobre blau tens 3 interpretacions diferents sobre les causes de l'exili. Llegeix-les i comenta-les amb els teus companys i companyes de grup. Quina és la idea central de cada text?

Interpretació A:

Interpretació B:

Interpretació C:

- 4.2. (*grup*) Digues quins són els 2 textos que més s'assemblen i quin dóna una interpretació força més diferent.

Les dues interpretacions més semblants són:	La interpretació més diferent és:

4.3. (grup) Compara aquestes interpretacions amb la teva resposta de l'activitat 3. Quines similituds hi ha? Quines diferències?

[illegible]

4.4. (grup) Per què creus que hi ha interpretacions diferents?

[illegible]

Sessió 5 i 6. Quina és la teva interpretació sobre les causes de l'exili de la Guerra Civil?

5. (*grup*) Escriviu el text que gravareu pel vídeo i que després acompanyareu amb imatges i sons. El text hauria de respondre a la pregunta següent: **Per què van marxar?** Un cop fet el text, ja podeu començar a fer el vostre vídeo.

ANNEXOS

ANNEX 1. FONTS HISTÒRIQUES

Font núm. 1

Els republicans havien marxat i només calia esperar l'arribada dels nacionals.

La gent estava expectant, de veure què i com passaria després.

El fet es va produir pocs dies després. Una tarda, es van sentir crits d'exclamació de la gent, i tothom mirava cap a la part de baix de la carretera.

Un soldat nacional, a pas molt segur, amb la cintura plena de bombes de mà, i amb una enorme bandera espanyola a la mà dreta, envoltat de quitxalla, arribava a les primeres cases. Al costat de casa, una exclamació va sortir de totes les goles. El coneixien, era fill del poble. S'acostava a passes segures i fermes, mentre la gent del poble cridava. No temia que un franc tirador, amb un sol tret, l'abatés. Ho recordo molt bé, podria fer un dibuix de cada detall. I han passat 68 anys!!

El cas és que volia fer justícia. Era amic de la meva mare, des de petits, i va començar a preguntar i a insistir qui havia estat el causant de la denúncia, i gairebé mort, del meu avi i del meu oncle. La meva mare sabia de sobres qui havia estat el denunciant, però va callar. L'amic va insistir una i una altra vegada, però la meva mare va callar; sabia la sort que correria si deia un sol mot. Ella va callar, i algú va continuar vivint.

MEMÒRIES D'UN NEN DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA. *Enric Mateo Baron*

I en quin moment va ser conscient que s'hauria d'exiliar, que hauria de fugir del seu país i deixar-ho tot?

Vaig retrocedir a poc a poc amb les tropes de Lister. Havíem de protegir la gent que fugia. Ens retiràvem a peu, sense cap transport. Els avions feixistes ens perseguien i metrallaven. I no tan sols a nosaltres, sinó que també metrallaven i bombardejaven la població civil que fugia. A peu fins a Girona. Només vaig agafar un transport, un camió, per tornar enrere, de Figueres cap a Girona, a cobrir la línia.

Per mi la retirada va ser caòtica, un desastre humanitari de grans dimensions. La població civil no tenia manera de fugir. Anaven a peu per les carreteres i era patètic veure com intentaven salvar les coses més estranyes. Vaig veure moltes dones que carregaven l'aixovar. Hi havia gent que portava algun bestiar, un porc, gallines..., i altres carregaven mobles sencers i matalassos. Era terrible veure com a poc a poc la gent anava deixant les seves pertinences a les vores dels camins i carreteres. Va ser molt lamentable ja que era gent que no menjava i que no podia aturar-se a dormir ni descansar. Va ser un espectacle terrible, enmig d'aquell hivern tan cru que feia, quasi podríem dir que l'única escalfor era la del foc de les explosions de les bombes.

La gent tenia terror, no era només por, era un pànic visceral. Aquest pànic els empenyia, els servia de combustible per caminar en aquelles condicions. A més, la majoria de dones i nens tenien els marits, fills i pares al front. No sabien que fer. Només sabien el que els havien dit per carta des del front: que no es deixessin agafar, que fugissin fos com fos.

Però en quin moment concret o quin dia el va fer pensar que vostè també hauria de marxar, que tot estava perdut?

Quan vaig arribar a Figueres la població ja havia estat bombardejada acabava de passar, allò era un desastre. No em podia creure el que veia, allò era un desastre terrible, un espectacle dantesc. En aquell moment, davant del desastre, es quan, d'una manera definitiva, vaig perdre tota esperança de poder continuar lluitant des d'allà. Vaig tenir molt clar que ni a Figueres ni a Girona no podríem fer front a l'enemic. Només era qüestió de retirar-se a l'altra banda de la frontera.

Entrevista realitzada a Lluís Martí Bielsa

SERRA, D.; SERRA, J. (2004) L'exili dels republicans. El somni derrotat. Barcelona: Columna, pàg. 86-86.

Eren les onze de la nit quan va arribar el meu germà. Li havien deixat un camió i ens va proposar sortir cap a la frontera. El meu home, en Joan, ja feia dies que havia marxat amb el seu regiment. Els franquistes eren a les portes de Barcelona. No vam trigar a decidir-nos, però calia agafar algunes coses, tot i que no podíem carregar massa; en el camió hi anava més gent.

[...] Dalt del camió ja ens esperaven deu persones més, entre les quals dos nens de vuit i deu anys. Hi carregàrem un parell de maletes, un matalàs, les mantes i una petita bóta de vi. Abans, però, tancàrem la porta de casa nostra amb una pena immensa. [...] vaig instal·lar-me al fons del camió, asseguda a terra, i em vaig tapar amb una manta. Aquest instant el portaré clavat a l'ànima per sempre.

El meu germà tenia l'ordre de passar pel sindicat a recollir més dones i una mare jove amb el seu nadó de nou mesos -el marit havia fugit perquè estava ficat en política. Vam agafar la carretera general, la de Franca, la de l'èxode.

[...] Els avions franquistes volaven ras per metrallar i llançar les seves bombes damunt d'una població agònica. Com que anàvem per la carretera de la costa, també patíem les canonades dels vaixells enemics.

[...] La frontera, però, no sempre era oberta. En deixaven passar uns quants i la tornaven a tancar. Això provocava fileres de gent esperant mentre els avions repassaven una vegada i una altra la multitud indefensa.

[...] Érem a Franca. Ja no temíem els avions ni els vaixells, però recordo que el cor se'm va encongir: ¿quan tornaria?

[...] La gent del poble estava a les portes de les seves cases contemplant aquella desfilada. Alguns s'emocionaven, d'altres ens oferien menjar i mantes seques. Els gendarmes ens conduïren fins a la platja d'Argelers...

Testimoni de Remei Oliva, pàg. 30-33. Montellà, A. (2005) La maternitat d'Elna, bressol dels exiliats. Barcelona: Ara llibres.

Font núm. 4

“Pasamos allí [en los antiguos locales de la Brigada políticsocial] ... doce días. Cuando cerraron el expediente nos trasladaron a la cárcel de mujeres, que estaba en Las Corts. Era un convento de monjas [...] No había condiciones como cárcel: era muy grande ... pero entonces estaba muy mal.

[...] Nos metieron a las doce en un cuartito como sardinas en lata, pero como estábamos muy cansadas y muy angustiadas ... aquella noche pudimos dormir un poquito.

Al otro día por la mañana, cuando nos dimos cuenta de dónde nos habían metido, fue desesperante; los piojos, las chinches, la suciedad [...] Era algo que no se puede creer si no se ve. Allí las mujeres quitándose los jerseys, la ropa interior, y matando los piojos [...].

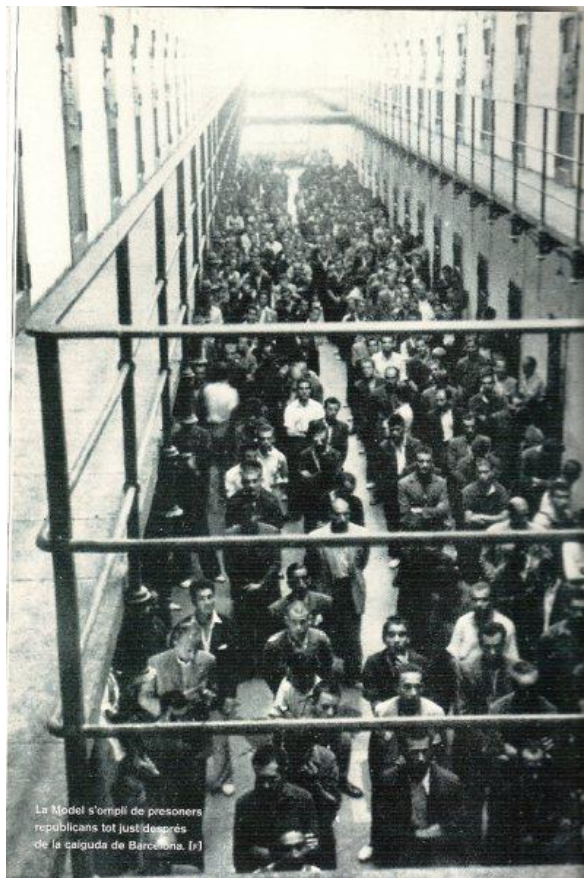
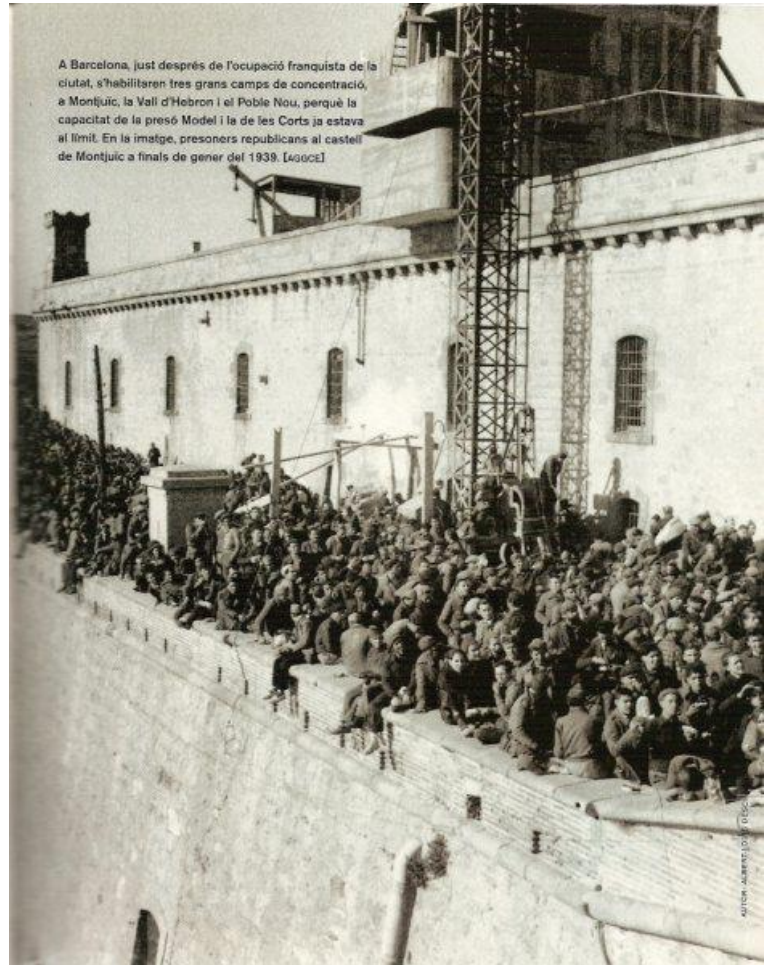
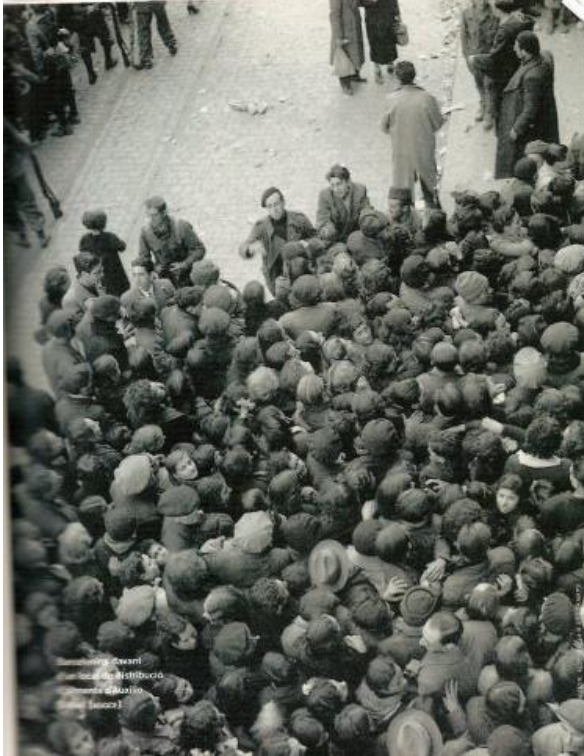
La cárcel de Barcelona se convirtió en una cárcel de paso: las que iban trasladadas a otras prisiones pasaron por allí [...] La cama era el suelo [...] teníamos unas peleas tremendas porque si una hacía el petate antes, cogía un poco más de sitio. El caso es que cuando llegaban más mujeres teníamos que levantarnos y hacerles sitio [...] Eran mujeres muy mayores, que no sabían absolutamente nada [...] Contaban las cosas que habían visto en sus pueblos, como darles aceite de ricino, cortarles el pelo, ponerles un moñete encima de la cabeza con un lacito, pasearlas por el pueblo siendo la mofa de todos[...] de los falangistas principalmente. Los de izquierdas callaban por miedo.

Nos contaban las palizas, los asesinatos, cómo iban a buscar a la gente, cómo se ensañaban con ellos, tanto con hombres como con mujeres, inclusive con criaturas [...] A pesar de lo que habíamos vivido y de lo que nos habían hecho en comisaría [...] creíamos que no era nada comparado con lo que nos contaban aquellas mujeres que habían visto los horrores, las cosas más tremendas que pueden imaginarse”.

Cuevas, T. (2004) Testimonios de mujeres en las cárceles franquistas. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, pàg. 548-549.

Font núm. 4

D^o Felipe Ruíz Pérez, Teniente de la Guardia Civil y secretario del Juzgado Militar de Ejecutorios letra "z" de esta plaza,

Certifico.- Que en el procedimientos Sumarísimo n^o80428 se encuentra un documento que copiado literalmente dice así "D^o Luís Jiménez [...], teniente médico del Ejército, con destino en la jefatura de Sanidad de Madrid. Certifico que Pedro Lillo Carballo, natural de Madrid vecino de Madrid, de 33 años, estado casado, ha fallecido en el día de hoy a las 4'30 horas a consecuencia del fusilamiento cuya pena fue condenado en virtud de la causa n° 80428 y para que conste, y en virtud de orden del Auditor de [...] del Ejército de ocupación y nombramiento de [...] Jefe Sanidad Militar de la Plaza, expido el presente en Madrid a 5 de Agosto de 1939. Firmado y rubricado Luís Jiménez [...]"

Concuerta bien y fielmente con el original a que me refiero y para que conste y a los efectos que proceda, expido el presente en Madrid a mes de Marzo de Mil novecientos cuarenta y cuatro.

V^o B^o El Juez Militar

Felipe Ruíz Pérez

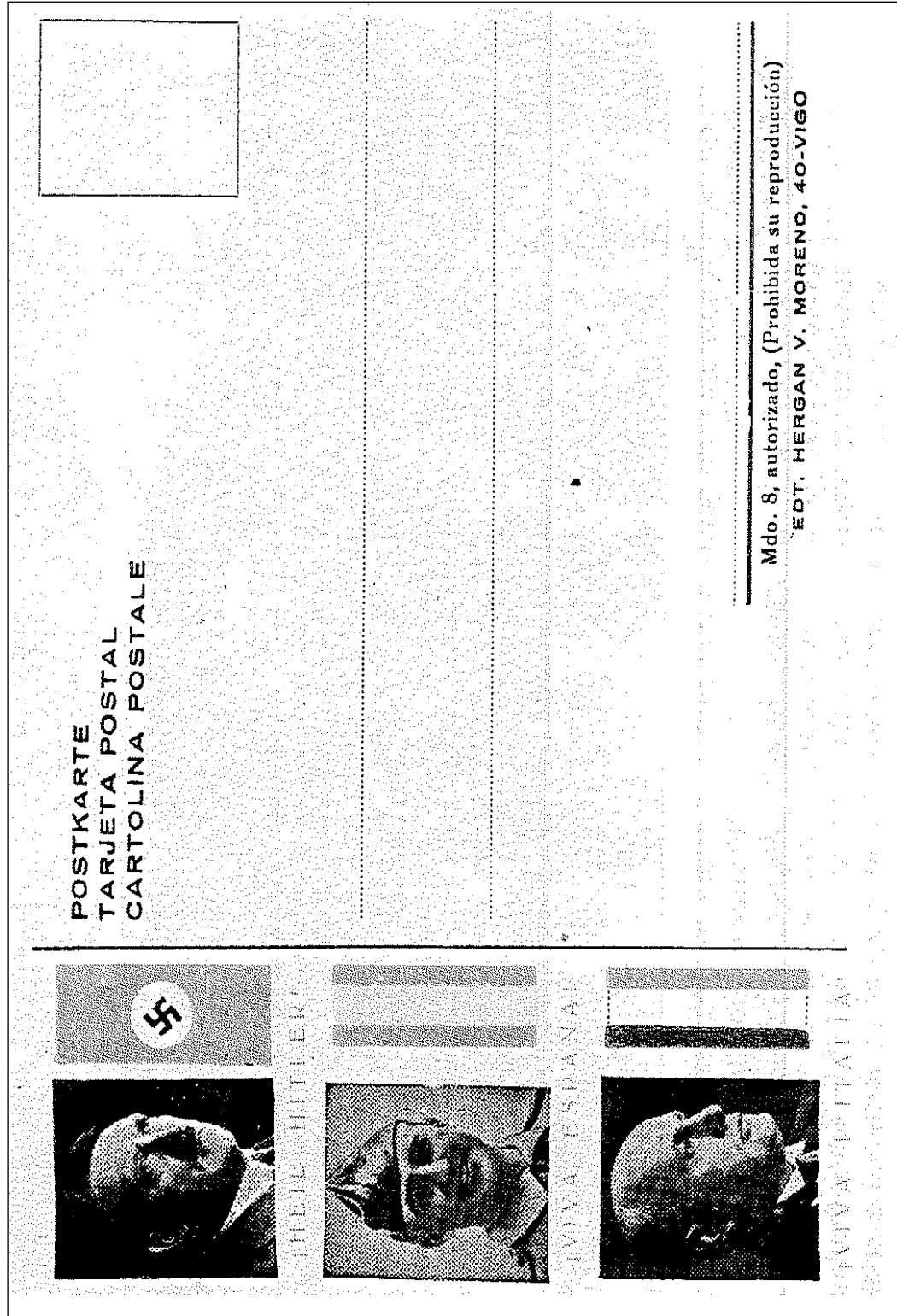

Font núm. 5

Font núm. 6

Pamplona el juliol de 1938. Ministre d'Educació Nacional, Sainz Rodríguez

En el magisterio español y en todos los cuerpos del Estado se está procediendo a una depuración que pronto será regulada de un modo definitivo. No quiero mirar ahora hacia el pasado, sino hacia el porvenir, y decir a los maestros españoles, que el régimen del porvenir, mientras yo regente la Educación Nacional, será un régimen de confianza, porque espero que el montón de muertos que tenemos ante nuestra vista y la sangre derramada, bastarán para que aquellos que tuviesen un resto de error pasado en el fondo de sus conciencias, se incorporen llenos de entusiasmo a los nuevos dogmas de la patria. Esa experiencia trágica no la ha vivido España en vano, y el fundamental deber, el primero que tiene el Gobierno de España, es hacer que no sean infecundos en ningún terreno los sacrificios de nuestros muertos. Y yo tengo la conciencia segura de que si hoy no arrancásemos con mano dura esa semilla silenciosamente arrojada en el surco, como dice Fernando de los Ríos, no podríamos tener la esperanza de una salvación definitiva para la Patria. Y yo siento gravitar sobre mi conciencia esa responsabilidad, y por mi no ha de quedar; y yo creo que tampoco por vosotros.

Diversos autors: *Curso de orientaciones nacionales de la enseñanza primaria*, Burgos: Hijos de Santiago Rodríguez, 1938, vol. 1, pág. 57.

Font núm. 8

Font núm. 9

Vistos los asuntos [...] general aplicación, así como el n° 2 del Campo 1° del anexo a la resolución de 25 de Enero de 1940 (B-D n° 26) y Ley de Responsabilidades políticas de 9 de Febrero de 1939.

Fallamos, que debemos condenar y condenamos al expresidente del disuelto Gobierno de la Generalitat catalana Luís Companys Jover como responsable en concepto de autor por adhesión del expresado delito de rebelión militar a la pena de Muerte con [...] legales como de indulto y expresa reserva de la acción civil o responsabilidades de igual clase en cuantas ...

Lo que por esta nuestra sentencia juzgando, pronunciamos, mandamos y firmamos

Manuel González

Fco. García Rivera

Fernando Giménez

Font núm. 9

Cartell de la Conselleria de Proveïments de la Generalitat de Catalunya penjat a la plaça Catalunya de Barcelona recordant la complicada situació de l'avituellament. [ANC-BRANGULÍ (FOTÒGRAFS)]

GENERALITAT DE CATALUNYA

CONSELLERIA DE PROVEÏMENTS

L'hora present és de sacrifici i d'esforç.
acostumemnos a suportar amb goig les
petites molèsties de la guerra! no
acapareu queviures! No tenim dret a
portar-nos a casa la nostra part i la dels
altres.

La hora presente es hora de sacrificio y
de esfuerzo.
acostumbraos a suportar con alegría las
pequeñas molestias de la guerra ¡No
acaparéis víveres! no tenemos derecho
a llevarnos a casa nuestra parte y la de
los demás.

**Manca de pa a la Ciutat Comtal. Manifestacions de dones per
l'escassetat de pa a Barcelona**

Font núm. 11

LA VANGUARDIA
BARCELONA
Año LV. - Número 22.578

ESPAÑOLA

Lunes 30 de enero de 1939
Oficinas: Pelayo, 28 - Teléfono 14135

Fundadores: Don Carlos y Don Bartolomé Godó Precio de este ejemplar: 20 céntimos SEGUNDA EPOCA

Las tropas de Franco siguen su marcha triunfal hacia la frontera

Ya han entrado las vanguardias en Llinás del Vallés y en Monistrol de Calders, así como en otros muchos pueblos.
En Extremadura, los rojos están sufriendo un durísimo quebranto

CAMINOS DE HERMANDAD
El emocionante desfile de las caravanas de auxilio sobre las carreteras de Cataluña
Se ve que los rojos tienen almas de criminales y piernas de galgo

LA VANGUARDIA
BARCELONA
Año LV. - Número 22.632

ESPAÑOLA

Domingo 2 de abril de 1939 - Año de la Victoria
Oficinas: Pelayo, 28 - Teléfono 14135

Fundadores: Don Carlos y Don Bartolomé Godó Precio de este ejemplar: 20 céntimos SEGUNDA EPOCA

FRANCO, CAUDILLO VICTORIOSO

Cuartel General del Generalísimo
ESTADO MAYOR

PARTE OFICIAL DE GUERRA correspondiente al día 1.º de abril de 1939. - III Año Triunfal. - En el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares.

La guerra ha terminado

El Caudillo escucha, emocionado, la lectura del último parte de guerra

Burgos, 1.º de abril de 1939.
AÑO DE LA VICTORIA
Generalísimo Franco

Página 824 BOLETIN OFICIAL DEL ESTADO 13 febrero 1939

JEFATURA DEL ESTADO

LEY

DE 9 DE FEBRERO DE 1939 de Responsabilidades Políticas.

Próxima la total liberación de España, el Gobierno, consciente de los deberes que le incumben respecto a la reconstrucción espiritual y material de nuestra Patria, considera llegado el momento de dictar una Ley de Responsabilidades Políticas, que sirva para liquidar las culpas de este orden contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja y a entorpecer el triunfo providencial e históricamente ineludible, del Movimiento Nacional.

Los Tribunales encargados de imponer las sanciones estarán compuestos por representantes del Ejército, de la Magistratura y de la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S., que darán a su actuación conjunta el tono que inspira al movimiento Nacional.

Los elevados propósitos en que ésta se inspira, la madura reflexión que ha puesto el Gobierno en redactarla y el patriótico y sereno espíritu de justicia de los Tribunales y organismos que la han de aplicar conducirán seguramente a hacer de ella uno de los más firmes cimientos de la reconstrucción de España.

DISPONGO:

TITULO I

(Parte sustantiva)

CAPÍTULO I

Declaraciones generales

Artículo 1º-Se declara la responsabilidad política a las personas, tanto jurídicas como físicas, que desde primero de octubre de mil novecientos treinta y cuatro y antes dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis, contribuyeron a crear o a agravar la subversión de todo orden de que se hizo víctima España y de aquellas otras que, a partir de la segunda de dichas fechas, se hayan opuesto o se opongan al Movimiento Nacional con actos concretos o con pasividad grave.

Artículo 2º-Desde 13 de septiembre de 1936, quedan fuera de la ley todos los partidos y agrupaciones políticas y sociales que han integrado el llamado Frente Popular, así como los partidos y agrupaciones aliados y adheridos a éste por el solo hecho de serlo, las organizaciones separatistas y todas aquellas que se hayan opuesto al triunfo del Movimiento Nacional.

Artículo 3º-Los partidos, agrupaciones y organizaciones declaradas fuera de la ley, sufrirán la pérdida absoluta de sus derechos de toda clase y la pérdida total de sus bienes. Estos partidos serán íntegramente a ser propiedad del Estado.

CAPÍTULO II

De las causas de responsabilidad y de las circunstancias que la modifican

Artículo 4º-Quedan incurso en responsabilidad política las personas individuales que se hallen comprendidas en alguno de los casos o supuestos siguientes:

- a) Haber sido o ser condenado por la jurisdicción militar por alguno de los delitos de rebelión, adhesión, auxilio, provocación, inducción o excitación de la misma, o por los de traición en virtud de causa criminal seguida con motivo del Glorioso Movimiento Nacional.
- b) Haber desempeñado cargos directivos o haber figurado como afiliado en los partidos, agrupaciones y asociaciones.
- c) Haber desempeñado cargos o misiones de carácter político o administrativo de índole civil y calificada confianza por nombramiento del Gobierno del Frente Popular.
- d) Haberse significado públicamente por la intensidad o por la eficacia de su actuación en favor del Frente Popular o afines, o contribuido con ayuda económica.
- e) Haber convocado las elecciones para Diputados a Cortes del año 1936; formado parte del Gobierno que las presidió o desempeñado altos cargos, o haber sido candidato al Gobierno, o candidato, apoderado o interventor de cualquiera de los partidos del Frente Popular y afines; o haber sido compromisario de tales partidos para la elección del Presidente de la República.
- f) Los Diputados que hayan contribuido, por acción o abstención, a la implantación de los ideales del Frente Popular y de sus programas.
- g) Pertenecer o haber pertenecido a la Masonería.
- h) Haber intervenido en Tribunales u organismos de cualquier orden, encargados de juzgar a personas por el sólo hecho de ser adictas al Movimiento Nacional.
- i) Haberse opuesto de manera activa al Movimiento Nacional.
- j) Haber salido de la zona roja después del Movimiento y permanecido en el extranjero más de dos meses, retrasando indebidamente su entrada en el territorio nacional.
- k) Haber cambiado la nacionalidad española por la extranjera.
- l) Haber aceptado de alguna de las Autoridades Rojas, o rojo-separatistas, misiones para el extranjero.
- m) Haber adoptado en el desempeño del cargo de presidentes, consejeros o gerentes de Sociedades y Compañías, de manera voluntaria y libre, acuerdos de ayuda económica al Frente Popular o afines.

Artículo 5º-El arrepentimiento público, anterior al 18 de julio de 1936, seguido de adhesión y colaboración al Movimiento Nacional, será apreciado como eximente o atenuante al prudente arbitrio de los Tribunales.

Artículo 6º-Se considerarán circunstancias atenuantes para los inculcados:

Primera.-La de ser el responsable menor de 18 años.

Segunda.-Haber prestado servicios eficaces al Movimiento Nacional.

Tercera.-Haber sido herido en campaña en defensa de España.

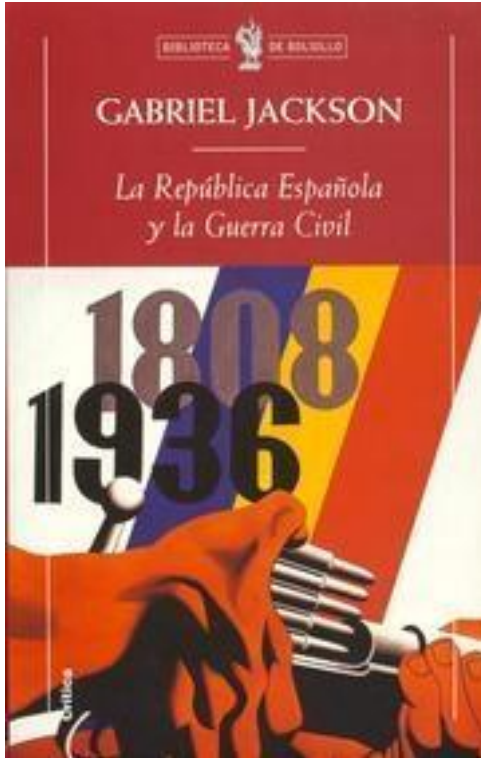
Cuarta.-Haberse alistado voluntariamente en el Ejército o la Armada o en las Milicias combatientes de primera línea en el momento de iniciarse el Movimiento Nacional.

Quinta.-Haber perdido un hijo o el padre por muerte en campaña en defensa del Movimiento.

ANNEX 2. INTERPRETACIONS

Interpretació A

“Entre el 27 de enero y el 10 de febrero, aproximadamente medio millón de españoles en retirada penetraron en Francia. Familias con individuos de tres generaciones, empujando carretones de dos ruedas atiborrados con colchones, utensilios y muñecas, atestaron las carreteras desde Barcelona a Portbou. Hacia el 5 de febrero los franceses habían contado 170000 personas, pues hasta esta fecha solo habían permitido el cruce de la frontera a los civiles. Del 5 al 9 permitieron la entrada a 300000 soldados a condición de que entregaran las armas en la frontera. Mientras los gendarmes conducían a los refugiados hacia los campos de concentración improvisados en las playas cercanas a Argelés y Saint Cyprien, los campesinos franceses

los miraban al pasar, algunos con lagrimas en los ojos, otros murmurando: “sales rouges” (sucios rojos). Los soldados, en su mayoría, mantuvieron la disciplina durante la retirada. Orgullosamente formaban filas y cruzaron la frontera en formación militar,teniéndose a sí mismos como defensores del Gobierno legítimo de la República y de la democracia mundial, se indignaban de que los gendarmes franceses los cachearan como si fueran una horda de criminales sospechosos.

[...] Los franceses, con su larga tradición en la concesión del asilo político y conociendo las represalias que los nacionalistas llevaban a cabo en los territorios conquistados por ellos, no vacilaron en concederles refugio, pero estaban completamente impreparados para recibir aquel alud de gente y no deseaban complicar sus futuras relaciones con los vencedores.

JACKSON, Gabriel (1990) La República española y la Guerra Civil. Barcelona: Crítica

Interpretació B

“[...] ... millones de españoles cerraban las ventanas de sus casas cuando los vencedores ocupaban las ciudades, lloraban en silencio, pensaban en los que habían logrado exiliarse. Los campos de concentración, improvisados por doquier, rebosaban de oficiales y soldados del ejército republicano, de alcaldes y concejales, de dirigentes sindicales o de sencillos militantes de organizaciones del Frente Popular. Por todas partes se habilitaban edificios para nuevas prisiones que venían a unirse a las ya existentes en la llamada “zona nacional”.

[...] Para esa inmensa masa de españoles “la paz” y “la victoria” eran las cárceles, los cameos, los consejos de guerra sumarísimos, los piquetes de ejecución. Los hijos de “los rojos” no podían estudiar, a las mujeres de “los rojos” se les rapaba la cabeza en las plazas de los pueblos. También fue aquel un tiempo en que los que figuraban en el bando vencedor pudieron entregarse a la fácil conquista de cargos públicos y diversas sinecuras.

[...] 270000 españolas y españoles presos, de los que mas de 22000 serían fusilados (según R. Salas Larrazabal, historiador del bando vencedor) [...]; más de cien mil en campos y “batallones de trabajadores” en régimen de trabajos forzados y militarizados sin otra acusación que la de “desafectos al régimen”, 7000 maestros presos, los dos tercios del profesorado universitario exiliados o destituidos, contrastaba con la afluencia de nuevos miembros de Falange, que en 1939 dice contar con 650000 afiliados, y en 1940 con 725 000. Todo ello estaba cubierto por la fuerza legitimadora más importante, la de la Iglesia.”

TUÑÓN DE LARA, Manuel (1982) “Nota preliminar”, a: BIESCAS, J.A.;
TUÑÓN DE LARA, M. España bajo la dictadura franquista. Madrid: Labor.

Interpretació C

“[...] Franco debe ser el único militar de la historia que, habiendo ganado una guerra y casi todas sus batallas, recibe a menudo la sentencia de incompetente. [...] Pues bien, en la resolución de los problemas Franco superó netamente a sus adversarios. El Estado que formó, simple pero ágil, funcionó con eficiencia, y aseguró la regularización de la vida económica y el abastecimiento de la población. [...] Franco mantuvo la unidad con más eficacia y sin apenas derramar sangre. [...] También en la apreciación de la escena internacional acertó [...]. La declaración de neutralidad de Franco prueba su fundamental independencia de Hitler y Mussolini, cosa tampoco obvia, pues al apoyarse en el crédito que estos le concedieran, por carecer él de recursos financieros, estaba en posición muchísimo peor que

los revolucionarios, amos de las reservas del Banco de España.

[...] El día siguiente al final de una guerra es muy triste para el vencido. Se ceban en él muchos vencedores que han sufrido directamente sus violencias, y sobre todo muchos que no han sufrido gran cosa, pero aprovechan la ocasión para satisfacer sus peores instintos o para mostrar devoción al nuevo régimen.

[...] La crítica a la represión de posguerra debe tener también en cuenta que, si bien hubo inocentes entre sus víctimas, la mayoría fueron condenados, muy probablemente, por crímenes a veces horribles.

[...] El supuesto de que Franco se habría rebelado contra un gobierno legítimo, y aplastado una república democrática, es la base que parece justificar todos los denuestos y maldiciones. [...] Sin embargo, Franco no creía haberse rebelado contra una república democrática, sino contra un extremo peligro revolucionario. ¿Tenía razón? Si los datos expuestos en esta investigación son correctos, como confío, no puede haber la menor duda de que la tenía.”

MOA, Pío (2004) Los mitos de la Guerra Civil. Madrid: La esfera de los libros.

